

NATUUR ALS BONDGENOOT

Visie op een toekomstbestendig Nederland

Een toekomstbestendig Nederland in 2050

Natuur is onze basis. Voor onze gezondheid, voor de voedselvoorziening. Als buffer voor klimaatextremen. Als bron van energie, grondstoffen en medicijnen. Als zoetwatervoorraad. Zonder natuur geen mensheid. Sommige mensen denken dat er te veel natuur in Nederland is. Dat natuur een sta-in-de-weg is. Het tegendeel is waar. Natuur is onze bondgenoot. Wij mensen leven hier niet ondanks natuur, maar dankzij natuur. Voor alle grote vraagstukken van deze eeuw vormt natuur een groot en cruciaal onderdeel van de oplossing.

Wie in 2050 terugkijkt op het Nederland van nu, ziet een land van heel lang geleden. Een land waar natuur was teruggedrongen tot enkele beschermde gebieden. Een land dat worstelde met grote uitdagingen om ons welzijn en onze welvaart te waarborgen. Aan ons de taak om ervoor te zorgen dat Nederland er in 2050 in alle opzichten op vooruitgegaan is. Dat Nederland dan een land is waar mens en natuur floreren.

Met deze visie willen we iedereen inspireren om dit samen met ons verder vorm te geven.

Kirsten Schuijt
Directeur Wereld Natuur Fonds

NATUUR IS ONZE LEVENSLIJN

In wat voor land willen we leven?

Die vraag is nu meer dan ooit aan de orde. De hele wereld, en ook Nederland, staat aan de vooravond van grote transities in het landschap. Ondertussen gaat de biodiversiteit – het meest indrukwekkende én essentiële kenmerk van de aarde – met sprongen achteruit. De oplossing voor vrijwel alle grote vraagstukken van deze tijd: méér natuur.

En ja, dat kan. Zelfs in het drukke Nederland.

Het Nederlandse landschap verandert, hoe dan ook

Wat we ook vinden of willen, Nederland ziet er over dertig jaar anders uit dan nu. In het landschap van de 21e eeuw voltrekt zich onherroepelijk een grote transitie. We maken de overstap naar nieuwe manieren van energieopwekking om klimaatverandering te beperken, zoveel als het kan. Ondertussen is de klimaatverandering al begonnen, dus moeten we de gevolgen van grotere weersextremen in het landschap zien op te vangen: zwaardere regenbuien, langere droogtes, een hogere zeespiegel.

En er speelt meer. De biodiversiteit holt achteruit; om die trend te keren zijn meer natuurlijke leefgebieden noodzakelijk. De landbouw gaat naar een andere bedrijfsvoering toe; de huidige omvang en intensiteit zijn niet houdbaar. En tot slot is er een schreeuwende behoefte aan woningen en recreatiegebieden, vooral in de Randstad maar ook daarbuiten.

Natuur is noodzaak

Bossen, moerassen, bloemrijke veenweiden, natuurlijke beken en rivieren, wadden, een rijk zeeleven. Keer op keer blijkt dat al deze natuur essentieel voor mensen is. Cynisch genoeg zien we dat vooral goed waar natuur het onderspit heeft gedolven, omdat de focus op economische groei lag. Daar loopt het leven vroeg of laat spaak: mensen verliezen hun voedselvoorziening, hun banen, hun gezondheid, hun gevoel van welzijn. Wereldwijd zijn daar schrijnende voorbeelden van zoals grootschalige verschraling van landbouwgronden, hittestress in steden, overstromingen en bosbranden.

Ook in Nederland geeft te weinig natuur problemen. In sterk versteende woonwijken ervaren bewoners aantoonbaar meer stress dan in groenere woongebieden. In de Flevopolder staat de bodemkwaliteit – nog geen eeuw na de eerste inpoldering – al onder druk. Boeren nemen nu hun toevlucht tot diepploegen, een ingreep die ze slechts eenmaal kunnen toepassen. De vraag is wat daarna nog rest. De rivieren zijn in de loop van eeuwen zo ver ingesnoerd met dijken en kribben, dat omgaan met te veel en te weinig water steeds moeilijker wordt, zeker nu het klimaat verandert.

Het omgekeerde geldt ook: herstel van natuur zet een positieve beweging in gang. Mensen worden gelukkiger en ervaren meer ontspanning in een omgeving met veel natuur. Meer natuur geeft een rijk insectenleven, cruciaal voor de bestuiving van onze voedselgewassen. Natuurlijke moerassen en meanderende rivieren dempen klimaatextremen als overstromingen en droogte. Een natuurlijke zee levert ons een ongekend rijke en gezonde maaltijd op. Een ongestoorde zeebodem draagt bovendien bij aan de opslag van CO₂.

Natuur is absoluut noodzakelijk voor ons voortbestaan. Wij mensen zijn onderdeel van de natuur. En los daarvan: het geeft volstrekt geen pas om de wonderbaarlijke, verbazingwekkende, waanzinnige diversiteit van dieren en planten, met hun ingenieus verknoopte levenswijzen – het resultaat van meer dan drie miljard jaar evolutie op aarde – opzij te vegen voor gewin en welvaart op korte termijn.

Natuur is de oplossing

Het landschap van 2050 is *nature based*: met robuuste natuur als basis maken we Nederland toekomstbestendig, welvarend en gezond. Natuur is onze bondgenoot in de transitie naar een duurzame economie, volhoudbare landbouw en een gezonde leefomgeving. In deze visie laten we zien hoe dat werkt.

De visie van het Wereld Natuur Fonds bestaat uit twee pijlers:

1. De natuur van de 21^e eeuw: meer, beter, verbonden. De negatieve trend in de biodiversiteit buigen we om naar een positieve trend. *Bending the curve*. Dit bereiken we met meer, betere en goed verbonden natuur.
2. Transitie in het landschap van de 21^e eeuw: groen doen. Alle activiteiten in het landschap doen we voortaan op een 'groene manier'. *Nature based*. We kiezen de natuur als basis voor alle ruimtelijke uitdagingen die we als samenleving moeten oplossen.

DE NATUUR VAN DE 21^E EEUW: MEER, BETER, VERBONDEN

Robuuste natuur is de beste basis om de biodiversiteit te vergroten, de gevolgen van klimaatverandering op te vangen en de grote transitie in het landschap aantrekkelijk in te passen. Robuust betekent: meer ruimte voor natuur, betere natuurkwaliteit en goede verbindingen tussen natuurgebieden. Alleen op deze manier kunnen we de negatieve trend in de biodiversiteit ombuigen naar een positieve trend. *Bending the curve.*

De natuur van de toekomst

Het Nederland van 2050 is een ander land dan het Nederland van 1900, of van 2000. Het klimaat is in 2050 anders, we wonen, werken en leven anders. De natuur van 2050 is daarom niet per se de natuur die onze voorouders gekend hebben. Of die wij zelf van vroeger kennen. De natuur van 2050 is natuur van de toekomst. Robuuste natuur met een grote biodiversiteit. De basis voor een veerkrachtig landschap dat de gevolgen van klimaatverandering en duurzaam gebruik op kan vangen. Wat er precies leeft? Daar moeten we ons ten dele door laten verrassen.

De natuur van de toekomst sluit aan bij de internationale doelstellingen en verplichtingen zoals vastgelegd in regels en verdragen. Maar het is méér dan dat.

Het gaat om een plus, ook voor niet-beschermde soorten en ook buiten de beschermde gebieden. De natuur van de toekomst volgt uit het besef dat een rijke biodiversiteit een voorwaarde is voor welvaart en welzijn, van ons en van toekomstige generaties.

Dit lijkt misschien een grote sprong, maar in de afgelopen twee generaties heeft Nederland heel veel natuur verloren. In oppervlak, in kwaliteit en in variatie aan soorten. Wat er nu nog aan natuur is, is niet 'het normaal'. We moeten flink aan het werk om natuur weer een normale plaats in ons leven te geven.

Meer natuur

Nederland in 2050. Ons land bestaat voor 30% uit effectief beschermde natuur. Dat is ruim twee keer zoveel als in 2021. Zelfs in het dichtbevolkte Nederland blijkt dat te passen. De toename is vooral mogelijk geworden door de transitie in de landbouw. Met een kleiner landbouwareaal en grootschalige omslag naar natuurvriendelijke kringlooplandbouw werd het mogelijk natuurverlies om te buigen naar natuurherstel en dit bleek ook de sleutel voor urgente vraagstukken op het gebied van milieu, gezondheid, klimaat en dierenwelzijn. In het hele land zijn nu grote natuurgebieden te vinden, in alle vormen die zo kenmerkend zijn voor Nederland: duinen, heidevelden, zandverstuivingen, bossen, beken, moerassen, rivierwildernis, getijdenatuur.

De Noordzee hebben we omarmd als waardevol, essentieel natuurgebied. Ook hier is 30% van het oppervlakte effectief beschermd. In afgesloten gebieden hebben de zeebodem en schelpdierenbanken zich

in alle rust kunnen herstellen. Bodemleven, schelp- en schaaldieren, vissen in alle soorten en maten en zeezoogdieren vormen hier weer een rijk ecosysteem. De goed beheerde natuurgebieden op zee fungeren als kraamkamers voor de natuur in de hele Noordzee. We combineren natuurherstel op zee met andere noodzakelijke ontwikkelingen zoals duurzame energieopwekking, net als op het land.

Ook buiten de beschermde natuurgebieden vinden wilde planten en dieren in 2050 meer natuurlijke leefgebieden. Zelfs in de steden hebben insecten, vissen, vogels en kleine zoogdieren gevarieerd voedsel, genoeg schuilplekken en broedgelegenheid. Onze rivieren krijgen ruimte om te stromen, zodat vissen onbelemmerd van de zee naar de rivier kunnen zwemmen en terug. Niet alleen bij hoog water en hevige regen, maar altijd.

Nederland heeft in 2050 naast beschermde 'natuurbossen' ook meer 'gebruiksbossen' voor duurzame hout- en voedselproductie, recreatie en het vastleggen van CO₂. Ook daar voelt een grote variatie aan soorten zich thuis. Op het boerenland vindt in 2050 voedselproductie plaats binnen de grenzen van het natuurlijke systeem; op zee is de visserij tot duurzame proporties teruggebracht. De biodiversiteit is hierdoor spectaculair toegenomen. Van deze omslag hebben landbouw en visserij zelf ook geprofiteerd.

Royaal met natuur

De Nederlandse staat heeft zich verbonden aan belangrijke internationale natuurbeschermingsafspraken, bijvoorbeeld met het Biodiversiteitsverdrag (Convention on Biological Diversity). Ook moet Nederland zich houden aan Europese wetgeving zoals de Vogel- en Habitatrichtlijn, de Kaderrichtlijn Water en de Kaderrichtlijn Mariene Strategie.

Helaas kiest Nederland stelselmatig voor ondermaatse uitvoering van deze afspraken en regels. Het accommoderen van het economische belang op korte termijn krijgt voorrang. Dat zet de natuur verder onder druk en maakt de onvermijdelijke transitie naar duurzame economische ontwikkeling alleen maar lastiger.

We balanceren voortdurend op het randje, of net eronder. Daarmee maken we het onszelf moeilijk: het is steeds passen en meten met economisch gebruik. Beleid wordt zelfs voor de rechter uitgevochten. Het resultaat is dat de economische ontwikkeling op slot komt te staan, omdat Nederland het EU-recht schendt. Zo wentelen we problemen af op de generaties na ons.

Het Wereld Natuur Fonds kiest een andere koers: geef natuur royaal de ruimte. Dat heeft grote voordelen:

- De natuur wordt sterker en kan stress door bijvoorbeeld klimaatverandering, economisch gebruik en recreatie beter verdragen.
- De economie kan zich beter ontwikkelen als we niet de grenzen van de wet opzoeken: effecten zijn makkelijker in te passen als natuur uitbundig en royaal aanwezig is.
- Grote gebieden bieden betere kansen voor natuurlijke processen en natuurlijke ontwikkeling, en daarmee voor planten en dieren die echt in Nederland horen.
- De toppers van de voedselketen – denk aan zeearend en wolf – kunnen zichzelf goed redden in grote gebieden met een florerend voedselweb.

Betere natuur

In 2050 is natuur in Nederland van betere kwaliteit: er is een grote diversiteit aan leefgebieden waar allerlei soorten leven die in Nederland thuishoren. Dat is vooral gelukt door natuurlijke processen meer ruimte te geven, op grote en kleine schaal. Vaak is dit hand in hand gegaan met het vergroten van de waterveiligheid, klimaatadaptatie, huisbouw en uitbreiding van gebieden om te recreëren en van te genieten.

De kust- en deltawateren staan in 2050 weer in open verbinding met de zee. De voortdurende beweging van het getij en het sediment en de ontmoeting tussen zoet en zout water – de motor van onze bijzondere deltanatuur – konden zo blijven bestaan met behoud van waterveiligheid

en zoetwatervoorziening. Droogvallende platen in de delta en de Waddenzee zitten vol kokkels en pieren, daarom wemelt het er van de steltlopers. Miljoenen trekvogels komen hier twee keer per jaar bijtanken. Op veel plaatsen gaan land en water geleidelijk in elkaar over, door duinvorming met vrij stuivend zand, natuurlijke kwelders en innovatieve dijkconcepten. Hiermee hebben allerlei soorten de noodzakelijke verbinding tussen leefgebieden gekregen. Het bleek ook een natuurlijke oplossing voor de waterveiligheid.

In de Nederlandse bossen mogen bomen oud worden en afsterven. Het dode hout zit vol kevers, torren, spinnen, mieren en andere kleine beestjes. De rest van de voedselketen profiteert daarvan.

De grote en kleine rivieren hebben veel meer ruimte gekregen om hun natuurlijke karakter te tonen en stromen zoveel mogelijk vrij af naar zee. Stuwten, alle waterkrachtcentrales en andere belemmeringen zijn verwijderd. In uitgestrekte overstromingsvlaktes en meestromende nevengeulen heeft zich een ware rivierwildernis gevormd, met ooibos en rietmoeras, zwarte ooievaar en roerdomp. In laag-Nederland stijgt en zakt het grond- en oppervlaktewater met de seizoenen. Dat heeft weelderige natuur langs oevers van sloten en beken gebracht en plas-drasgebieden op het boerenland. Het landschap is er mooier door geworden. Het is hier plezierig wonen en geeft volop mogelijkheden om op en bij het water te genieten.

Langs de bovenloop van beken en rivier zijn uitgestrekte moerasgebieden teruggekeerd, zowel in Nederland als in het buitenland. Zo stroomt het regenwater bij extreme neerslag minder snel naar de hoofdstroom. Dat dempt niet alleen de hoogwaterpiek, maar is ook goed voor de natuur. De moerassen werken als een natuurlijke spons: ze laten het water langzaam los, zodat in droge tijden langer water beschikbaar is. Ook hermeandering van beken heeft de sponswerking versterkt. Stikstofbelasting, verzuring en waterkwaliteitsproblemen – die nu nog forse belemmeringen voor de natuur geven – zijn in 2050 teruggebracht tot niet-schadelijke niveaus.

In heel Nederland, en vooral op het boerenland, heeft natuur veel profijt van het schonere milieu. Door duurzaam agrarisch gebruik zijn weidevogels weer vaste bewoners van het boerenland.

Rond kwetsbare natuurgebieden liggen bufferzones met natuurvriendelijke landbouw, combinaties van land- en bosbouw en nieuwe bossen. Zo blijft de impact van het landgebruik op de kwetsbare natuur beperkt. En een nieuwe generatie boeren heeft een aantrekkelijk toekomstperspectief gekregen met de productie van gezond voedsel en natuurbeheer.

Natuurvolgend beheer

Natuurlijke processen krijgen meer ruimte, maar in het dichtbevolkte Nederland kan dat niet onbeperkt. Op veel plaatsen moeten we de ruimte efficiënt benutten en meerdere functies combineren. Met 'natuurvolgend beheer' laten we natuur haar gang gaan waar dat kan en sturen we op een natuurlijke manier bij waar het moet. Denk bijvoorbeeld aan:

- Natuurlijk cyclisch begrazingsbeheer in het rivierengebied
- Sedimentbeheer om slikken en platen te laten meegroeien met de zeespiegelstijging
- Houtoogst zonder kaalkap
- Agrarisch beheer gericht op duurzame landbouw in evenwicht met de natuur

Verbonden natuur

Nederland is de delta van Europa. Verschillende grote rivieren komen in ons land samen en monden hier uit in de deltawateren, de Waddenzee en de Noordzee. Dat maakt ons land een internationaal knooppunt voor natuur. Vissen trekken hier van de rivieren naar zee en terug. Miljoenen vogels zijn afhankelijk van onze natuur als tussenstop in hun jaarlijkse trek van noord naar zuid (en vice versa).

In 2050 zijn de beschermde natuurgebieden in Nederland goed met elkaar verbonden via een fijn netwerk van groene en blauwe verbindingszones: doorgaande routes voor natuur over het land en via het water. Daarmee zijn de leefgebieden veel effectiever te benutten voor zowel planten als dieren. Bovendien kunnen soorten via deze verbindingen meebewegen met klimaatverandering en steeds nieuwe, geschikte leefgebieden bereiken. Door de goed verbonden natuurgebieden biedt Nederland leefgebieden van voldoende omvang voor bevers en otters, edelherten en wisenten. Verbindingen met natuur in aangrenzende landen maken Nederland bereikbaar en aantrekkelijk voor toppredatoren als de wolf en de goudjakhals.

De dieren die van deze verbindingen gebruikmaken nemen plantenzaden mee, bijvoorbeeld in hun vacht, aan hun poten of in hun uitwerpselen. Zo verspreiden ook planten zich via de verbindingszones van het ene leefgebied naar het andere. En daarmee ook de insecten die van deze planten leven.

Verbindingen bestaan bijvoorbeeld uit groene routes op het land, overgangszones tussen land en water, natuurlijke oevers en wegbermen. Het boerenland is doorweven met houtwallen, hagen, bosjes, singels en sloten: veilige migratieroutes voor insecten, amfibieën, vogels en zoogdieren. Ook het groen en het water in de steden doen dienst als verbindingszone. Mensen maken er trouwens ook graag gebruik van: via deze mooie groene verbindingen wandelen en fietsen ze naar hun werk of naar natuurgebieden. Voor zover er in 2050 nog stuwen en dammen staan, zijn deze gemakkelijk te passeren voor trekvis. Ze zwemmen ongehinderd van de Noordzee en de Waddenzee naar de binnenwateren en vervolgens tot aan hun paaigebieden ver bovenstrooms.

TRANSITIES IN HET LANDSCHAP VAN DE 21^E EEUW: GROEN DOEN

Natuur is onze bondgenoot bij de grote transitie waar onze samenleving voor staat. Klimaatverandering, energietransitie, landbouwtransitie, woningbouwopgave, enzovoort. Met natuur als basis kunnen we ze duurzaam inpassen in het landschap. Dat is niet alleen efficiënt, effectief en verantwoord, we worden er ook gezonder en gelukkiger van. Hoe? Groen doen. *Nature based*.

Klimaatbestendig landschap

Klimaatverandering is een van de grootste mondiale uitdagingen. Het is cruciaal om de klimaatverandering te beperken, door de uitstoot van broeikasgassen zoveel mogelijk terug te dringen. Een natuurlijk landschap levert een noodzakelijke bijdrage. Moerassen, venen en kustecosystemen leggen grote hoeveelheden koolstof vast. Ook bossen vormen een natuurlijke opslag van koolstof. Dat het klimaat gaat veranderen, is niet meer te voorkomen. De aarde is al aan het opwarmen. In het laaggelegen Nederland zijn de gevolgen extra groot. Het water komt hier van drie kanten: de zeespiegel stijgt, rivierafvoeren worden grilliger en we krijgen vaker stortbuien.

Daarnaast krijgen we langere periodes van droogte. Een landschap met natuur als basis is de meest veerkrachtige manier om water op te vangen of vast te houden. Ook dit is een transitie: natuurlijke klimaatbuffers ontwikkelen om water de ruimte te geven. Natuur langs de kust en de rivieren dempt hoge golven en hoge waterstanden, bijvoorbeeld in de vorm van schelpdierriffen of nevengeulen. Natuur op het land werkt als een spons: bij stortbuien wordt het water opgenomen en in perioden van droogte komt het geleidelijk beschikbaar. Waar dijken nodig blijven, kunnen we ze met innovatieve concepten goed inpassen in de natuur.

© Jacob Kaptein

Hoe ziet het duurzame klimaatbestendige landschap eruit?

- Veenweide: hoog (natuurlijk) waterpeil om CO₂-uitstoot te voorkomen
- Bossen, moerassen, venen en kustecosystemen: meer ruimte geven voor deze natuur om CO₂ op te slaan
- Wadden en kwelders: meegroeien met de zeespiegelstijging door herstel van natuurlijke sedimentprocessen, dubbele dijken met wisselpolders
- Kust en benedenrivieren: grienden, schelpdierenbanken en oobossen als golfbreker, duinen en brede dijkzones met dubbele dijken en wisselpolders als klimaatbestendige bescherming tegen overstromingen
- Rivieren: meestromende nevengeulen, oobossen en brede overstromingsvlaktes voor bescherming tegen klimaatextremen, natuurinclusieve langsdammen en dijken om te blijven varen en veilig te wonen
- Hoge zandgronden: natuurlijke klimaatbuffers voor het opvangen van te veel en te weinig water
- Steden: bos, zwemwater en ander groen voor verkoeling, waterzuivering en waterberging
- Boerenland: gezonde bodems met veel organisch materiaal en een rijk bodemleven voor een groot waterbergend vermogen
- Noordzee: schelpdierbanken als kustbescherming

© Jacob Kaptein

Energietransitie

De energietransitie moet zich in volle vaart voltrekken om de klimaatverandering binnen de perken te houden. Nederland wil in 2050 een volledig fossielvrije energievoorziening hebben. Die transitie wordt zichtbaar en merkbaar in het landschap. Gezien het grote belang van natuur – voor de biodiversiteit en vrijwel alle andere functies – is het zaak de energietransitie vorm te geven zonder natuur te belasten.

Het startpunt is zoveel mogelijk energie besparen. Dat maakt de opgave kleiner en de lasten voor mensen en natuur lager. Wind en zon zijn onze belangrijkste nieuwe energiebronnen. We kiezen voor grootschalige windparken op plaatsen waar het vaak stevig waait: op de Noordzee en in grootschalige open landschappen als de Flevopolder. Deze parken liggen altijd buiten beschermde natuurgebieden. Bij de bouw van windmolenparken gebruiken we steeds de best beschikbare technieken om natuur zo min mogelijk te schaden. Windparken op de Noordzee die vrij blijven van scheepvaart en visserij, kunnen bijdragen aan natuurherstel, in aanvulling op de beschermde natuurgebieden. Voor zonne-energie benutten we ten volle de ruimte op bestaande en nieuwe daken en kleinschalige zonne-energieprojecten. Grootschalige zonneweides zijn dan niet nodig.

In het landschap van de toekomst is geen plaats voor energie op basis van biomassa (inefficiënt gebruik van landbouwgrond), nieuwe waterkrachtcentrales (desastreuze gevolgen voor het waterleven) en kerncentrales (zeer grote milieu- en gezondheidsrisico's voor generaties ver na ons).

Hoe ziet de duurzame energietransitie eruit?

- Energie besparen!
- Beschermde natuurgebieden: deze blijven vrij van zonnepanelen en windmolens
- Windparken op zee: combineren met gesloten gebieden voor visserij en zeevaart, als brongebieden voor het zeeleven
- Windparken op land: in grootschalige open landschappen (dus niet in veenweidegebied en langs de rivieren) en in combinatie met versterking van natuur
- Zonne-energie: eerst alle daken volleggen met zonnepanelen, tot die tijd geen zonneweides
- No go: energie uit biomassa, nieuwe waterkrachtcentrales en nieuwe kernenergiecentrales

Woningbouwopgave

Volgens de Nationale Omgevingsvisie heeft Nederland tot 2035 1,1 miljoen woningen extra nodig, door nieuwbouw, renovatie en transformatie. In het landschap van de toekomst is het uitgangspunt: wonen-plus-natuur. De biodiversiteit gaat er netto op vooruit. Extra woningen betekent ook extra natuur. Nieuwbouw en renovaties komen met nieuwe natuurinclusieve oplossingen tot stand. Zo zorgen we niet alleen voor natuurlijke leefgebieden en verbindingzones in het stedelijk gebied, maar ook voor een gezonde en aantrekkelijke leefomgeving voor de nieuwe bewoners. Op deze manier hoeft de groei van de steden niet tot grotere gezondheidseffecten door luchtverontreiniging en geluidsoverlast te leiden. Het groen maakt de steden ook klimaatbestendig: het voorkomt schade door wateroverlast bij stortbuien en biedt verkoeling bij extreme hitte.

Hoe ziet de duurzame woningbouwopgave eruit?

- Groen-blauwe dooradering: voor een gezonde, klimaatbestendige en aantrekkelijke leefomgeving én voor de biodiversiteit
- Zoveel mogelijk 'inbreiden': verdichting in de steden in combinatie met groen
- Wonen-plus-natuur: waar extra woningen komen, komt ook extra natuur
- Natuurinclusief bouwen en renoveren: gebruik van groene hernieuwbare grondstoffen, groene daken, nestruimte in muren en daken, natuurlijke beplanting in openbaar groen, groene recreatiegebieden op loopafstand

Gezondheid en geluk

In het drukbevolkte, intensief gebruikte Nederland staat de gezondheid sterk onder druk. Door lawaai, fijnstof en een overmaat aan beton. Door pesticiden, plastic en medicijnresten die inmiddels wijdverspreid te vinden zijn in de bodem en het water. En door ziekteverwekkers uit de intensieve veehouderij: denk aan vogelgriep of Q-koorts.

Ook voor onze gezondheid en ons welbevinden is natuur een oplossing. Meer groen in de steden maakt de leefomgeving schoner, rustiger, gezonder. Het is wetenschappelijk bewezen dat groen de stress vermindert en mensen gelukkiger maakt. Natuurvriendelijke kringlooplandbouw levert gezond voedsel op van hoge kwaliteit en draagt ook bij aan een gezonde leefomgeving.

Hoe maakt natuur ons gezond en gelukkig?

- Steden: meer groen in de leefomgeving voor een betere milieukwaliteit en ontspanning
- Landelijk gebied: grote natuurgebieden voor ontspanning
- Landbouw: extensief en natuurvriendelijk, veel minder vee
- Consumptie: plantaardig eten stimuleren en voedselverspilling voorkomen

Landbouwtransitie

De transitie in de landbouw is om te beginnen een omslag in het denken: niet langer inzetten op maximale productie, maar op maximale kwaliteit van voedsel, de kwaliteit van leefomgeving en biodiversiteit. We laten de tijd van bulkproductie voor de export achter ons; Nederland wordt exporteur van hoogwaardige kennis over de combinatie van natuurvriendelijke landbouw en robuuste natuur in een drukbevolkte delta. Boeren krijgen andere verdienmodellen. Boer zijn wordt weer aantrekkelijk.

Het landbouwareaal gebruiken we niet meer voor het verbouwen van veevoer, maar voor voedsel voor mensen. Alleen op landbouwgrond die niet geschikt is voor akkerbouw, zoals de veenweidegebieden, passen we extensieve veehouderij toe. Melkvee graast in de wei. Kippen en varkens krijgen restproducten uit de voedingsindustrie. We stoppen met import van veevoer, zoals soja uit Zuid-Amerika. De veestapel krimpt en de voer-mestkringloop wordt hierdoor zoveel mogelijk gesloten. Door tegelijkertijd plantaardig eten te stimuleren en minder voedsel te verspillen, draagt Nederland bij aan een eerlijke verdeling van voedsel wereldwijd en een kleiner risico op zoönosen.

Boeren passen natuurlijke manieren toe om hun gewassen te beschermen tegen vraat en ziekten en combineren dat met nieuwe vormen van landbouw zoals strokenteelt en technologische snufjes als robots en drones. Zo kunnen ze nutriënten, water en koolstof efficiënter gebruiker. Dure investeringen in end-of-pipe oplossingen (luchtwassers, mestverwerking) maken plaats voor structurele oplossingen. Kapitaalintensieve bedrijven met een hoge schuldenlast worden kennisintensieve bedrijven met voldoende veerkracht om de gevolgen van klimaatverandering en marktfluctuaties op te vangen.

Boeren verdienen een goede boterham aan het hoogwaardige en duurzaam geproduceerde voedsel. Steeds meer burgers investeren rechtstreeks in duurzame landbouw, bijvoorbeeld via voedselabonnementen, mede-eigenaarschap of aantrekkelijke pacht prijzen voor duurzaam beheerde landbouwgrond. De afstand van boer tot bord wordt kleiner. Boeren krijgen bovendien een eerlijke beloning voor andere diensten: natuurvriendelijk beheer van het agrarisch landschap en het in stand houden van de sociale cohesie in plattelandsgebieden. Nieuwe agrarische ondernemers willen bijdragen aan een leefbaar platteland en duurzame voedselvoorziening.

Al met al verandert er veel. Het totale landbouwareaal wordt kleiner. Het is niet langer houdbaar twee derde van ons land te gebruiken voor de productie van voedsel dat grotendeels wordt geëxporteerd. Er is ruimte nodig voor natuur, water, de energietransitie, recreatievoorzieningen, woningbouw. Zelf met een toenemend aantal boeren biedt het kleinere landbouwareaal een goede toekomst voor boeren, door de nieuwe verdienmodellen en de verbreding van de bedrijfsvoering.

Hoe ziet de duurzame landbouwtransitie eruit?

- Veenweide: landbouwvrije buffer rond natuurgebieden (peilverhoging), buiten de buffers extensieve veehouderij in combinatie met een open landschap voor weidevogels
- Rivierengebied: natuurinclusieve landbouw in combinatie met riviernatuur en klimaatadaptatie zoals kruidenrijke weilanden die als verbindingzones dienen
- Kust en delta: zilte teelten en zoetwaterbuffers
- Hoge zandgronden: veel variatie in het boerenland (bomenrijen, hagen, poelen, bloemrijke randen) en buffers rond natuurgebieden met onder meer kruidenrijke graslanden, natuurinclusieve akkerbouw, voedselbossen, andere vormen van agrobosbouw en (productie)loofbossen die ook als verbindingzones dienstdoen

COLOFON

Het Wereld Natuur Fonds (WWF-NL) zet zich sinds 1962 actief en met succes in voor natuurbescherming over de hele wereld. We streven ernaar de prachtige rijkdom aan dier- en plantensoorten op aarde te beschermen. Samen met anderen willen we een wereld tot stand brengen waarin mens en natuur in harmonie leven. WWF wordt gesteund door 5 miljoen donateurs wereldwijd en is actief in ruim honderd landen.

Het Wereld Natuur Fonds bouwt met deze visie voort op internationale wetenschappelijke kennis en afspraken tussen landen, zoals in het Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (IPBES), de Convention of Biological Diversity (CBD) en de Europese Biodiversiteitsstrategie (EBS).

Tekst	Renske Postma, www.dekrachtvantaal.nl
Coördinatie	Kirsten Haanraads & Natasja Oerlemans
Inhoudelijke bijdragen	Floor Ambrosius, Aafke Brader, Irma Melse, Emilie Reuchlin, Bas Roels, Jonna van Ulzen
Ontwerp en DTP	peer&dedigitalesupermarkt, www.pdds.nl
Bronvermelding	Bij elke reproductie van delen of de gehele tekst van het rapport moet de volgende bronvermelding worden opgenomen: Wereld Natuur Fonds.2021. Natuur als bondgenoot. Voor gezondheid, economie en klimaat. WWF-NL, Zeist
Foto voorpagina	© Jacob Kaptein - Overstroomde Millingerwaard Hier begonnen in de jaren tachtig mede door de inzet van het WWF de eerste pilots met natuurontwikkeling in het rivierengebied. Later, na de overstromingen in de jaren negentig, leidde dat tot het Rijksprogramma Ruimte voor de Rivier. Nederland werd zo koploper in het toepassen van natuurlijke oplossingen in het waterbeheer. Nog altijd komen daar delegaties uit binnen en buitenland kijken in de Millingerwaard en de talloze andere plekken waar dit principe inmiddels is toegepast.
Foto pagina 8	© Jelger Herder
Foto pagina 10	© Jelger Herder
Foto pagina 20	© Buiten-beeld / Hollandse-Hoogte

Onze missie

We streven ernaar de rijkdom aan dier- en plantensoorten op aarde te beschermen. Samen met anderen willen we een wereld tot standbrengen waarin mens en natuur in harmonie leven.

wwf.nl